

คราม

สีมหัศจรรย์ที่คนทั่วโลกชื่นชม

สีสังเคราะห์จึงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย จนการใช้สีครามลดลงเหลือเพียงร้อยละ 4 ของทั่วโลกในปี 2457 ต่อมาในปี 2535 ประเทศไทยพบปัญหาหมอกควัน ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคม ทำให้เกิดกระแสความต้องการหาผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติที่เคยมีดั้งเดิม ในขณะที่วัตถุดิบและองค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ขาดการสืบทอดแล้วเกือบ 50 ปี เป็นที่น่าเสียดายภูมิปัญญาแต่โบราณของประเทศไทย หลายนานอย่างได้ลดความน่าเชื่อถือลง

ดิงใจเขียนอะไรสักเรื่องที่เป็นเรื่องทางวิชาการ อาจจะเป็นเพราะไม่ได้เขียนมานาน ก็เลยทำอะไรต่อมิอะไรติดขัด ซักเข้าไปเสียหมด นึกเท่าไรก็นึกไม่ออก

อย่างไรก็ตาม วันนี้จะต้องเขียนให้จบให้ได้ สุดท้ายก็มานึกถึง “คราม” ไม้พุ่มเล็กๆ สีเขียวสดใส แต่สร้างสีมหัศจรรย์ให้กับโลกใบนี้

“มันไปยังกะหม้อนิล” เป็นคำเปรียบเปรยที่พ่อแม่ในชนบทเมื่อ 50 - 60 ปีที่แล้ว พูดถึงลูกชายวัยรุ่นที่ออกจากบ้านไปหาประสบการณ์ชีวิต โดยไม่รู้จะไปไหนและจะกลับเมื่อไร ทั้งนี้เพราะหม้อนิล หรือหม้อน้ำย้อมครามนั้น บางวันย้อมติด บางวันย้อมไม่ติด (มันลักหนี่)

The king of dye คือฉายาของสีคราม ที่มนุษย์รู้จักมานานกว่า 6,000 ปี

“คราม” พรรณพืชเขตร้อนพบมากในทวีปอาฟริกา และเอเชีย แต่เนื่องจากความยุ่งยากในการสกัดคราม และย้อม ทำให้ความนิยมลดลง ประกอบกับโลกมีวิวัฒนาการใช้สีสังเคราะห์ได้ในประเทศเขตร้อนนี้ผลิตสีสังเคราะห์ที่ใช้งานง่ายขึ้น และเก็บไว้ได้นานกว่า มีสีสันทึบแล้วสีไม่เพี้ยน ดังนั้น

ดอกสวย ใบเขียวของ “คราม” ไม้พุ่มเล็กๆ ที่สร้างสีมหัศจรรย์

แต่อีกหนึ่งวันหรือสองวันก็จะยอมได้ติดอีก *ไม่มีใครบอกหรือกำหนดได้ว่าเมื่อไรมันจะหนีไป และเมื่อไรมันจะกลับมา หรือทำไมมันจึงไป? แล้วทำไมมันจึงมา...* แต่ถึงอย่างไรก็ดี ชาวชนบทอีสานก็มีฝ้ายยอมครามใช้ทุกครัวเรือน โดยคนยอมครามเองอยู่ท่ามกลางความลึกลับตลอดมา กำหนดไม่ได้ จับไม่ได้ ไล่ไม่ทัน

นี่คือ...เสน่ห์ที่ชวนให้นักเคมีตามดูสีครามและคนยอมครามมีคำถามตั้งแต่เริ่มแรก

“ไปไม่เลิกๆ สีเขียวๆ ให้สีน้ำเงินได้อย่างไร”

และ**“สีครามมีกลไกการลอกหลอนคนยอมครามกันอย่างไร”**

(จากรายงานการวิจัย ผศ.อนุรัตน์ สายทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร)

การยอมครามดูจะเป็นมรดกทางปัญญาที่ชนเผ่าภูไท มีความชำนาญมากกว่าชนเผ่าอื่น และที่สำคัญชนเผ่าภูไทส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และบางส่วนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการยอมคราม ก็คือบริเวณจังหวัดสกลนคร และดูเหมือนร้านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีก็คือ *ร้านแม่ซี้ตา* ร้านนี้เขาส่งขายทั้งในและต่างประเทศ และยังมีบ้านดอนกรอย อ.พันนา จ.สกลนคร รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง เช่น มุกดาหาร นครพนม ความจริงก็กระจายไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั่นเอง

ผู้เขียนเคยเข้าไปที่แขวงสุวรรณเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้เห็นโรงงานที่ยอมครามขาย ซึ่งโรงงานของเขาไม่ได้ขายแค่ในประเทศเท่านั้น ลูกค้าของเขาก็คือประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เยอรมนี ญี่ปุ่น และเท่าที่ได้คุยกับมาตามเจ้าของร้านเธอบอกว่า พันธุ์ครามของลาวกับไทยนั้นไม่เหมือนกัน ผมเลยไม่ขอเปรียบเทียบด้านคุณภาพ ความสวยงามว่าของใครจะดีกว่ากัน...หากเราลองเลือกใช้สินค้าเองก็จะทราบครับ

ผมเคยได้ยินจากท่านผู้ว่าราชการจังหวัดท่านหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พูดถึงคุณสมบัติของครามที่นำมาย้อมผ้าว่า ชาวญี่ปุ่นจะชอบดมกลิ่นของครามจากเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่เพราะ จะช่วยให้ร่างกายกระชับ กระฉ่ง บ้างก็ว่าถ้าได้นอนหนุนหมอนที่ย้อมด้วยคราม จะทำให้หลับสบาย ตื่นขึ้นมาจะสดชื่นสดใส

เขียนมามากพอสมควรแล้วก็อยากชวนท่านที่มีโอกาสผ่านไปจังหวัดสกลนคร ลองแวะเข้าไปชมศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ที่นั่น..พวกเราทำการศึกษาวิจัยเรื่องยอมคราม และเรากำลังส่งเสริมการยอมอยู่ ถ้ามีโอกาสก็เชิญครับ เรามาช่วยกันสวมใส่เสื้อผ้าครามกันดีกว่า จะได้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมของโลกให้ดีขึ้น คราวหน้าผมจะเขียนถึงขั้นตอนกระบวนการยอมครามว่าทำเช่นไรบ้าง อย่าพลาดนะครับ....สวัสดิ์ ▀

กว่าจะมาเป็นสีครามที่ใช้สำหรับย้อมผ้าฝ้ายต้องใช้เวลาหมักน้ำครามอันยาวนาน และขั้นตอนกรรมวิธีก็อีกมากมาย